

Den stærkeste

Stykket *Den stærkeste* er skrevet af svenskeren August Strindberg, og blev første gang opført i København i 1889. I det følgende vil jeg analysere og fortolke *Den stærkeste*. Fokus for analysen vil være forholdet mellem det udtalte og det sagte i stykket, foruden stykkets titel og baggrunden for de to skuespillerinders konflikt. Analysen og fortolkningen vil blive rundet af med en litteraturhistorisk perspektivering og en afslutning.

I stykket støder vi på to kvindelige skuespillere: Den ugifte frk. Y, eller Amalie, og den gifte fru X. Amalie sidder i starten af stykket i hjørnet af en café, hvor hun nyder en øl og læser blade. Ind fra vinterkulden kommer fru X, og hun slutter sig til Amalie. Fru X indleder en samtale med Amalie, men denne udvikler sig hurtigt til en monolog fra fru X's side, da Amalie ikke får ét ord indført. I denne samtale går fru X fra at være belærende om Amalies kærlighedsliv, til at beskylde hende for at forsøge at forføre hendes egen mand. Undervejs når hun at beskylde Amalie for at have kontrolleret en masse aspekter af hendes og hendes mands liv, men ender til sidst med at konkludere, at det alligevel er hende selv der er den stærkeste af de to. Hun forlader til sidst caféen, alt imens hun fortæller Amalie, at hun har medlidenhed med hende, og at hun nu vil gå hjem til sin mand, Bob.

Vi kan let se, at fru X er af en langt mere aggressiv personlighed end Amalie, da hele samtalen føres af fru X, uden at Amalie får lov til at forsvare sig selv for alle beskyldningerne. Man kan undre sig over hvad al denne vrede skyldes. I den forbindelse må vi se på samspillet mellem det der bliver sagt, og det der forbliver udtalt. Det udtalte og det talte fungerer her i stykket i et meget tæt sammenspil, som for eksempel det følgende citat viser:

"(Frk. Y gør mine til at ville sige noget.)

Nej!! Du behøver ikke sige noget – nu forstår jeg alt, det var derfor og derfor og derfor -- ja sådan nu stemmer det, nu går regnestykket op! Nej, om jeg vil sidde ved samme bord som du!" (Den stærkeste, s. 7, l. 112-116)

Her ses betydningen af det usagte i stykket: Det usagte hjælper både med til at katalysere handlingen, (Frk. Y's ønske om at sige noget) men det indeholder også den nødvendige baggrundsinformation, der skal til, for at kunne forstå personernes holdninger og handlinger ("Derfor og derfor og..." er jo som sådan ikke præcis information, der eksplicit bliver udtalt – og derfor er det usagt. Vi kan jo ikke følge argumentationen før vi ved hvad "derfor" er.). Endnu et eksempel kunne være følgende:

"(Frk. Y gør en foragtelig grimasse.) (Den stærkeste, s. 5, l. 30)

Her tydeliggøres utilfredsheden og fjendskabet mellem de to uden ét ord – der anvendes kun en grimasse til at tydeliggøre meningen om det forudgående udsagn.

Konflikten, som den i stykket fremstilles af fru X, omhandler, som nævnt, at Amalie skulle have forsøgt at forføre fru X's mand, Bob, og som et resultat af dette har Amalies lidenskaber, holdninger og lyster fået stor indflydelse på fru X's og Bobs ægteskab. For at få en fuld forståelse for konflikten mellem de to må vi dog først kigge på baggrunden for deres bekendtskab, venskab, og fjendskab. Det ser ud til, at Amalie er en falleret skuespillerinde, og at fru X holdes til ansvar for hendes fald fra berømmelsens og popularitetens tinder:

"Blev du bange! Troede du, jeg ville skyde dig. Ja, min sjæl troede du så. Men det ville nu overraske mig mindre, om det var dig, der ville skyde mig – eftersom jeg kom til at stå i vejen for dig dengang – og det ved jeg, du aldrig kan glemme – selv om jeg var fuldkommen uskyldig. Du tror stadig, det var mig, der intrigerede dig ud af teatret, men det gjorde jeg ikke, jeg gjorde det ikke, selv om du tror det!" (Den stærkeste, s. 5, l. 37-41)

Her ser vi, hvordan fru X mener, at Amalie holder hende ansvarlig for hendes ødelagte karriere, og der er her, tydeligvis, forudgående handlinger, der ligger til grund for nutidens situation. Fru X nægter pure denne skyld, dog uden at komme yderligere ind på, hvad der så gik galt. Det at Amalie aldrig vil glemme dette, hvadenten fru X taler sandt eller ej, stiller Amalie i et hævn-gerrigt lys. Sammenholder vi denne observation med de ting vi allerede har hørt skulle være foregået, virker det naturligt, at Amalies forsøg på at forføre Bob har været en hævnakt for den ødelagte karriere. Kigger

vi på denne hævnakt, ser det ud til, at Amalie har haft en vis succes – vi hører i hvert fald fra fru X, at Bob og Amalie skulle have udvist et ret så nært venskab, og fru X kommer da også selv til den konklusion, at det må være sådan det har hængt sammen. (*Den stærkeste*, s. 6, l. 99 – s. 7, l. 115). Resultatet af affæren mellem de to er blevet, ifølge fru X, at hendes mand nærmest er besat af tanken om at forvandle fru X til Amalie, da en masse små ting, der kan relateres til Amalie, sniger sig ind i deres liv: Deres søn bærer samme navn som Amalies far, Bob er glad for tulipaner, som er Amalies yndlingsblomst, fru X skal gå klædt som Amalie, læse de forfattere, som Amalie gør, og i det hele taget nærmest være som hende. Dette finder fru X, naturligvis, ganske afskyeligt. Det kan jo ikke være rart pludseligt at skulle være en anden person. Ret pludseligt vender fru X dog som på en tallerken, og fortæller istedet Amalie, at hun har ondt af hende. Grunden er, at Bob stadig er sammen med hende, og ikke Amalie. Fru X's argumentation er da, at Amalie har lært hendes mand kærligheden at kende, og at fru X nu er den, der får udbyttet af dette. Et interessant aspekt af affæren kommer frem, da vi hører, at Amalie tilsyneladende har brudt med en tidligere mand, enten en kæreste eller en forlovet. Hun skulle have brudt med ham, fordi hun ikke kunne tilgive ham for noget, der forbliver usagt. Udover, at det usagte her igen kommer i spil, så fremstiller det også, muligvis, Amalie som dobbeltmoralisk: Hvis det usagte hun ikke kan tilgive sin tidligere mand for, er utroskab, er det unægteligt ret så dobbeltmoralisk, at hun selv indleder en affære med en mand, der både har kone og børn. Der er selvfølgelig også den mulighed, at Amalies hævntørst vejer tungere end hendes moral, men i praksis ser dette ud til at komme ud på ét. Man kan desuden gøre sig nogle overvejelser om, hvorvidt der kun har været tale om en affære, eller det har været en *kærlighedsaffære* – visse ting ser ud til at antyde det sidstnævnte: Fru X tolker først affæren mellem Amalie og Bob som baseret på følelser, og selv om hun senere når den konklusion, at der er tale om en hævnakt, så kan det andet heller ikke udelukkes, for der har bestemt været tale om noget dybere end det fysiske fra Bobs side.

Som nævnt, så bliver konflikten løst, at fru X ser ud til at tilgive Amalie – fru X er i hvert fald den, der går triumferende derfra. Hun har opnået en afklarethed i forbindelse med situationen, og hun konkluderer, at hun er den stærkeste af de to. Denne konklusion når hun på baggrund af flere ting: For det første, så er det hendes ægteskab, der *ikke* er gået i opløsning, men var i stand til at overleve utroskab. Desuden er det ikke fru X's karriere, der er gået ned og hjem. Fru X har, som nævnt, også overtaget en masse ting fra Amalie – tøjsmag, forfattersmag, vaner (såsom at drikke chokolade), osv. Hun beskriver selv alt dette på følgende måde:

"Når alt kommer til alt, du, så er jeg måske i dette øjeblik virkelig den stærkeste – du fik jo aldrig vristet noget fra mig. Du måtte give i stedet for." (Den stærkeste, s. 8, l. 153-154)

I kommentaren "så er jeg måske i dette øjeblik virkelig den stærkeste" (se citat ovenfor) ligger der, implicit, en overraskelse over denne forståelse. Der ser ud til, at fru X tidligere har set Amalie som den stærkeste af de to, men at hun nu selv har overtaget denne rolle, og i sejrens stund vælger at udvise medlidenhed istedet for hoveren. Dette stemmer ret godt overens med en tidligere kommentar fra fru X, hvor hun faktisk indrømmer, at hun tidligere har fundet Amalie en smule frygtindgydende (*Den stærkeste*, s. 6, l. 85-96).

I en litteraturhistorisk sammenhæng placeres Strindberg i naturalismen. Tidsmæssigt placeres denne gerne i perioden 1870-1890, og stykket her blev, som nævnt, første gang opført i København i 1889. Naturalismen tilhører, som for eksempel den realistiske fortælling, den rationalistiske hovedstrømning. I naturalismen beskæftiger man sig med mennesket som en biologisk, fysisk og driftsstyret størrelse, og der tages afstand fra de ikke-naturvidenskabelige aspekter, især religion. Central er også en deterministisk tankegang – mennesket er bestemt ud fra biologiske og historiske forhold. På denne måde kommer psyken til at spille en stor rolle i digtningen, nemlig da denne er et biologisk og historisk determineret forhold, som er givet til og influerer individet. Den typiske definition af naturalismen er, at det bærende kendetegn er overførslen af naturvidenskabens værdier til litteraturen og digtningen. En af de helt store naturalister, franskmanden Emile Zola, definerede målet med naturalismen som "den minutiøse kopiering af livet." (*Litteraturhåndbogen bind 1*, s. 209, l. 17, 6. udgave, 3. oplag, Gyldendal 1981, trykt 2004). I Danmark var de centrale personer i naturalismen J.P. Jacobsen, Herman Bang og Pontoppidan på forfattersiden, men også kritikeren Georg Brandes havde en helt central rolle i den danske naturalisme. At Strindbergs *Den stærkeste* er et naturalistisk drama er der flere argumenter for. For det første holder den sig, i bedste naturalismestil, strengt til fysiske og andre naturvidenskabelige love – vi støder ikke på noget som helst der ikke kan lade sig gøre i virkeligheden, ej heller møder vi noget der *kan* lade sig gøre, men sjældent gør det – det er her unægteligt tale om et naturalistisk træk. Fru X ser også ud til at bruge sin sunde fornuft hele vejen igennem stykket for at komme frem til en forløsning på dramaets konflikt.

Stykkets titel, *Den stærkeste*, kan også ses som et udtryk for naturalismen – der er ikke tale om den der er stærkest i troen, men det stærkeste, biologiske individ. Ydermere kan titlen relateres til et meget centralt naturvidenskabeligt værk, nemlig Darwins *Arternes oprindelse*, Darwins evolutionsteori – teorien hvor *den stærkeste overlever*. Typisk forbindes naturalismens forfatterskab med impressionismen, hvor man fremstiller et udsnit af virkeligheden som det forekommer ved første øjekast – også det ser man tegn på i *Den stærkeste*, hvor handlingen velsagtens foregår på under en time, men virkeligheden findes udenom, og ting, der er sket andre steder, på andre tidspunkter, spiller også ind på det udsnit af virkeligheden vi ser, selvom vi ikke ser disse omgivende ting. Der er tale om en scene i virkeligheden.

Flere temaer er centrale for teksten. Et typisk tema i litteraturen, kærlighed, kan sættes på, men andre temaer kan også sættes på, såsom misundelse og hævn. For at blive ved de naturalistiske træk kan vi, under en samlet betegnelse, kalde disse temaer for menneskets drifter. Måske endnu mere central er dog temaet individualisme, hvad styrkeprøven mellem Amalie og fru X jo egentlig handler om. Amalie er sig selv, men fru X tager det bedste fra begge verdener – sin egen og Amalies – og kombinerer det til et nyt, stærkere individ, og derfor er hun den stærkeste.

For at samle op på analysens fokus, kan vi om det sagte sige, at det hjælper os med at forstå fru X's tankegang, og den logik, hun følger. Det sagte bliver da, forholdsvist basalt, det det giver os den information vi skal bruge for at kunne analysere og forstå stykket. Det er på sin vis også den funktion de udtalte har, men dog på en anden måde. Det udtalte kan vi begynde at forstå ud fra al den anden information vi har fået i stykket, og det hjælper os derefter til at forstå tekstens handling til fulde. De to faktorer, det sagte og det udtalte, fungerer i et samspil der er helt nødvendig og central for forståelsen af Strindbergs stykke. Desuden hjælper det udtalte os til at placere dette stykke som et stykke naturalisme, idet det ser ud til, at handlinger i stykket er bestemt af forudgående handlinger og menneskets drifter – noget, der ligger i direkte overensstemmelse med den deterministiske tankegang, der er central i naturalismen.